

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО
ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНЯ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ІХ

ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО - ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
**«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ
ЮРИСПРУДЕНЦІЇ»**

15 вересня - 15 жовтня 2016 року

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**МАТЕРІАЛИ ІХ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ»**

*Харків
2016*

УДК 340.12.001
ББК 67.0
П 78

Відповідальні за випуск:

О.О. Нанарова – член Секретаріату Асоціації випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
П 78 Матеріали ІХ Всеукраїнської наукової конференції «Теорія та практика сучасної юриспруденції». – Х.: Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – Харків: 2016. – 216 с.

Тези друкуються мовою авторів у авторській редакції.

Адреса редакційної колегії: вул. Пушкінська, 77, к. 222п, м. Харків, 61024, Україна.

УДК 340.12.001
ББК 67.0

© Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Тому Гітлер намагався хоч якось змінити цю ситуацію, він провів декілька акцій, метою яких було встановлення нового контакту з тріумвіратом, одержання підтримки від короля Баварії. Але цього зробити йому не вдалося. Положення, яке склалося у той час, погіршило умови для продовження путчу, на цьому, можливо, все б і закінчилося, але генерал нацистів Людендорф запропонував їм здійснити військовий переворот. Гітлер довго коливався, але усе ж таки погодився і разом з трьома тисячами єдинодумців пішов до центру міста. Їм вдалося дійти до Резиденцштрасси, де їх очікували 100 поліцейських, почалася перестрілка. Як виявилось згодом, нацисти втратили 16 чоловік, поліція – трьох. Стрілянина продовжувалася протягом двох хвилин, після цього фашисти розбіглися. На цьому закінчилася нацистська «революція».

26 лютого 1924 року в Мюнхені почався судовий процес над головними учасниками путчу. Він продовжувався протягом 24 днів і закінчився таким вироком – Людендорфа було виправдано, а усім інші учасники путчу, у тому числі Гітлер, отримали мінімальний термін ув'язнення.

«Півний»(мюнхенський) путч – це була невдала спроба державного перевороту нацистів на чолі з Адольфом Гітлером. Лідери путчу розраховували на підтримку баварських політиків, але в умовах спаду революційної кризи влади, верхівка монополій вважала недоцільним підтримувати фашистів, тому організатори цього перевороту потрапили до в'язниці. Путч став поштовхом до встановлення нацистського режиму і привернув увагу до цієї політичної сили, але неготовність владної верхівки та суспільства у цілому до сприйняття ідеології і настільки радикальних рішень призвело до провалу цієї акції.

Стеценко Ніна Сергіївна
асистент кафедри історії держави і
права
України та зарубіжних країн
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Система органів влади у «Пактах і Конституціях законів і вольностей війська Запорізького» Пилипа Орлика

Історичний процес становлення правової, соціальної, демократичної держави і конституціоналізм в Україні необхідно розглядати у співвідношенні з вітчизняними традиціями. Традиції українського конституціоналізму своїм корінням йдуть у 1710 рік, коли 5 квітня у м. Бендери гетьманом в екзилі Пилипом Орликом та емігрантською козацькою радою було ухвалено документ «Пакти і Конституції законів і вольностей війська Запорізького» (далі «Пакти і Конституції»), початкова назва якого - «Договір і постанова між Гетьманом Орликом і Військом Запорізьким» більше відповідає його змісту.

Із позиції права його дійсно можна розцінити як договір-зобов'язання Пилипа Орлика перед однодумцями у разі обрання його гетьманом. Ця видатна пам'ятка українського конституціоналізму також відома як - Бендерські статті, Бендерські конституції, а ще й як Конституція Пилипа Орлика. Але все ж, як

зазначає історик Н. Яковенко «Пакти і Конституції» не варто вважати справжнім основним законом Української держави, що означало б вкладати новітній зміст у стару відому форму *pacca et constitutions* - типові на той час для Речі Посполитої договірні пункти, на дотриманні яких обраний володар (у Польщі - король, в Україні - гетьман) присягав перед вільним народом (у Польщі - шляхтою, в Україні - козацтвом).

Виклад положень «Пактів і Конституцій» було зроблено на ґрунті соборності, звичаєвого права і військової демократії, та у короткому описі було показано майже півторастолітнє існування Січі та Війська Запорізького, та свідчило про демократичну свідомість українського народу. Цей документ був реальною моделлю незалежної держави, заснованої на природньому праві, на свободі та самовизначенні, що було пов'язано з використанням Пилипом Орликом досягнень європейських політико-правових ідей, а саме: договірного походження держави; обмеження абсолютної влади монарха; визнання природних прав і свобод людини; ідеальних (натуральних) прав народу; політичних прав громадян на службу у війську; на участь у громадянському житті; у народних зборах; на частину у загальній власності; на участь у виборах; право на зайняття посад; на захист особистих і майнових прав у суді; на приватну власність тощо. Він спирався на праці Дж. Локка, Арістотеля, С.Оріховського та інших авторів про розподіл влади; на вчення Гроція, Мільтона, Бодена про народний суверенітет; на доленосні правові положення Великої хартії вольностей 1215р. і Білля про права 1689р. у питаннях недоторканості особи, обмеженні свавілля у сплаті податків, про скасування надзвичайних судів та ін.

Поряд з головною ідеєю «Пактів і Конституцій» про вільну і незалежну Україну у майбутньому, не менш важливим було питання про функціонування органів влади. Одночасно робилися спроби розподілу влади на законодавчу, виконавчу та судову, а також було відображено суттєве обмеження влади гетьмана. Як відомо, уже з 1648р. система органів публічної влади козацької держави розбудовувалась як цілісна ієрархія із досить чіткою структурою і функціями та мала три рівні - генеральний, полковий і сотенний. На той час поділ суспільства на групи вже цілком визначився, а на перший план все більше виходив економічно сильний клас старшини, яка намагалася зайняти домінуючи становище до гетьмана, а також прагнути до економічної експлуатації козаків та посполитих. Обмеження влади гетьмана було в Україні ідеєю не новою. У Конотопських статтях 1672р. при виборах І. Самойловича гетьманом йому уже заборонялося самому, без годи з усією старшиною судити Генеральну старшину, а також звільняти її з посад. Також, старшинська верхівка інколи відігравала вирішальну роль при обранні та усуненні гетьманів від влади, а саме - Ю. Хмельницького, І. Виговського, І.Брюховецького, Д. Многогрішного, І. Самойловича, а П. Сагайдачний позбувався булави взагалі декілька разів. Тож, основні ідеї обмеження влади гетьмана, які були викладені у «Пактах і Конституціях» визрівали у середовищі старшини та лежали у площині соціально-економічних відносин в Україні у кінці XVII та на початку XVIII століть. Зокрема, закріплювалися як попередні обмеження гетьманської влади, які

містилися у російсько-українських договорах другої пол. 17 ст., так і додавалися нові.

Законодавчу владу за «Пактами і Конституціями» мав представляти парламент - Генеральна рада, яка складалась б з Генеральної старшини, цивільних полковників, Генеральних радників (делегатів від полків), полкової старшини, сотників та представників від Запорізької Січі. Але чи була Генеральна рада законодавчим органом - прямо про це не йдеться. Гетьману не заборонялося видавати універсали. Але віднесення до компетенції Рада вирішення загальносупільних питань, вказує на те, що вона все ж передбачалася як законодавчий орган. Також, уперше було передбачено введення до парламенту виборних представників, що надавало їм більш незалежне щодо гетьмана становище та спроби юридично оформити своє політичне прагнення обмежити владу гетьмана.

Виконавча влада представлена гетьманом та Генеральною старшиною. Виключення з юрисдикції гетьмана управління фінансами, перегляд його права на володіння маєтками, наблизили його до значення вищого виконавчого органу. Для обмеження влади гетьмана було відновлено посаду Генерального скарбника, який би видав усіма прибутками і не надавав би можливості спустошення державної скарбниці для приватних потреб гетьмана та старшини. Недостатня впорядкованість управління фінансами, а саме злиття державного та гетьманського приватного скарбу впливало на відображення у «Пактах і Конституціях» чіткого розподілу коштів гетьмана і державних коштів.

Практично уперше в історії правової думки у «Пактах і Конституціях» закладено ідею про виділення судочинства в окрему гілку влади, яка залишалася би незалежною від гетьмана та старшини. Також було накладено заборону як на свавільне судівництво гетьмана, так і на можливість одноосібного покарання винних. «Пакти і Конституції» констатують фактичне відокремлення Генерального суду від влади гетьмана.

Не можна сказати, що усі прагнення щодо обмеження влади гетьмана мали успіх, але повністю вони втілювалися у «пактах і Конституціях» у вигляді повної втрати його самостійності у зносинах з іноземними державами.

Уперше, новообраний гетьмана укладав офіційну угоду зі своїми виборцями, чітко визначаючи умови при яких би він отримував владу. Значно обмежуючи права гетьмана, «Пакти і Конституції» закладали основу принципу розподілу влади на законодавчу, виконавчу і судову, та вводили принцип виборності посад.

Шість статей «Пактів і Конституцій» були спрямовані проти зловживання владою і на боротьбу з корупцією. Стаття 6 є засадничою і базовою на якій ґрунтується весь юридично-теоретичний каркас майбутньої Української Козацько-Гетьманської Держави. Тож основним завданням «Пактів і Конституцій» П. Орлика було створення життєдайної і збалансованої системи функціонування і взаємодії органів державної влади гетьманщини. Емігрантська козацька старшина, побоюючись можливості узурпації влади енергійним П. Орликом закріпили у «Пактах і Конституціях» обов'язки для гетьмана. Це підтверджується і фактом присяги гетьмана. Старшина не присягала. Поряд з

цим, як конституційний елемент «Пакти і Конституції» містили низку гарантій проти зловживань і свавілля гетьмана, як от: 1) піддання неналежних дій гетьмана відкритій критиці; 2) заборона одноособового розгляду карних і цивільних справ гетьманом; 3) відкриття всієї службової іноземної кореспонденції гетьмана для інших посадових осіб; 4) надання козакам право петиції у разі порушення їх прав і вольностей; 5) виборність посад урядників, полковників, Генерального скарбника вказувало на демократичне спрямування в установленні влади.

Цей документ не був лише емігрантським твором, а становив собою загальноукраїнський політичний акт. У примітці до ст.6 П. Орлик зазначав : «над цим ми працювали більше місяця. Мої висланці їздили і приїжджали два рази в Україну, та з України. Мені це найбільше завдало праці, бо я мусив зложити цифрами проект для знатної старшини України», що підтверджує те, що ідеї «Пактів і Конституцій» не могли народитися несподівано за кордоном, а були вивезені з України. Важливою особливістю, що відрізняло її від звичайних гетьманських статей і робило подібною до пізніх європейських конституцій, було те, що вона укладалася не між гетьманом і монархом (протектором української держави), а між гетьманом і козацтвом, яке виступало від імені всього українського народу. Основною ж ідеєю договору було, безперечно, підпорядкування гетьманської влади владі Генеральної старшини і її керівному органу - Генеральній раді, яка складалася із представників впливового та заможного класу того часу.

Реальної сили «Пакти і Конституції» так і не набули, а залишилися в історії як оригінальна правова пам'ятка, як один з перших конституційних актів в історії Європи, яка обґрунтовує можливість існування парламентарної демократичної республіки та важлива пам'ятка державної думки української старшини початку 18 ст., як результат її класової свідомості.

Нині «Пакти і Конституції» зберігаються у Російському державному архіві давніх актів (ф. 13, оп. 1, 1710р., спр. 9, 1-20 зв.), копії україномовного оригіналу «Пактів та Конституцій» староукраїнською мовою - у ЦДІАК України, латиномовний оригінал - у Національному архіві Швеції.

Література.

1) Василенко М. П. Вибрані твори : у 3 т. / М. П. Василенко. – Київ : Юрид. думка : Академпіродика, 2006. – Т. 2 : Юридичні праці. – 560 с. С. 391, 393, 394, 396-398, 400, 401.

2) Історія українського парламентаризму : від допарлам. форм організації політ. життя до сьогодення / Ін-т історії НАН України. – Київ : Дніпро, 2010. – Т. 1–3. – 635 с. С. 128-130.

3) Історія держави і права України : підручник / Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого" ; за ред. В. Д. Гончаренка. – Харків : Право, 2013. – 704 с. С. 129, 150, 165.

- 4) Корогод Г. І. Перша Конституція України. Пилип Орлик і його діяльність в еміграції : навч. посіб. / Г. І. Корогод, В. П. Грובה. – 2-ге вид., допов. – Суми : Унів. кн., 2011. – 128 с. С. 27-29, 30, 31, 34, 35, 37, 46, 98-116.
- 5) Малик Я. Історія української державності / Я. Малик, Б. Вая, В. Чуприна. – Львів : Світ, 1995. – 247 с. С.40-41.
- 6) Основи демократії : навч. посіб. / М-во освіти і науки України, Ін-т вищ. освіти АПН України, Укр.-канад. проект "Демократ. освіта" ; за заг. ред. А. Колодій. – Київ : Ай Бі, 2002. – 684 с. С. 139-140.
- 7) Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5. т. / Нац. акад. прав. наук Укрвіни. – Харків : Право, 2008. – Т. 1 : Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України. – 728 с. С. 280-281.
- 8) Речицький В. В. Конституціоналізм: коротка версія : читанка з конституціоналізму для зацікавлених / В. В. Речицький ; Харків. правозахисна група. – Харків : Права людини, 2014. – 264 с. С. 46-48.
- 9) Речицький В. В. Політичний предмет конституції / В. В. Речицький. – Київ : Дух і Літера, 2012. – 728 с. С. 431-434.
- 10) Рудик П. А. Висвітлення Конституції Пилипа Орлика в історико-правовій літературі в період до проголошення незалежності України / П. А. Рудик // Часопис Київського університету права. – 2011. – №4. – С. 45–48.
- 11) Україна. Антологія пам'яток державотворення, Х–XX ст. : дорога до себе : у 10 т. – Київ : Основи, 2008. – Т. 4 : Спроби реанімації козацької держави (XVIII ст.). – 525 с. С. 9-10.
- 12) Юридична енциклопедія / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана. – Київ : Укр. енцикл., 2004. – Т. 5 : Т – Я. – 768 с. С.297-298.

Сурков Андрій Олександрович
Студент 1 курсу 5 групи інституту
підготовки для органів юстиції
України
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Акт про престолонаслідування 1701 р.

Для того щоб краще зрозуміти сенс основних принципів державного права по Акту престолонаслідування, необхідно оцінити історичну ситуацію в Англії, сформовану на той час.

Акт про престолонаслідування 1701 року було видано в умовах історичного протистояння між торі і вігі. Торі вже починають розуміти, що Англія потребує змін і жити за старим порядком вже неможливо. Це було й не дивно, тому що в Англії набували популярності прогресивні ідеї, що могли похитнути панівне становище партії, а саме великих феодалів. Монарх у своїй владі хоча і спирався на владу великих землевласників та відстоював їхні інтереси, проте абсолютність